

ซึ่งเริ่มจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีแรงจูงใจ โดยที่มึความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์เป็นเงื่อนไขสำคัญ พฤติกรรมที่ปรากฏย่อมส่งผลทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น รวมถึงสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นเพื่อนมนุษย์ที่ยังคอยโอกาสกว่าตนด้วย

ปากแต่ละคนกล่าวว่า "เราต้องการความชอบธรรม" ดังนั้นด้านหนึ่งเราแต่ละคนจึงควรมุ่งมั่นปฏิบัติจากจากรากฐานธรรมซึ่งแต่ละคนมีอยู่แล้วในตัวเองและไม่ละเลยที่จะศึกษาค้นหาความจริง กับอีกด้านหนึ่งก็นำปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องกันเป็นวัฏจักร แทนการมุ่งออกจากตนไปเรียกร้องหาจากที่อื่นด้านเดียว อีกทั้งยังเป็นปลายเหตุ

ถ้าสามารถรู้และเข้าถึงธรรมได้จริงย่อมพบว่า มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมามีความรักความสนใจและรู้คุณค่าในตนและนำสู่การรู้คุณค่าของเพื่อนมนุษย์ปรากฏเป็นธรรมชาติอยู่ในรากฐานแต่อาจยังขาดประสบการณ์ซึ่งพึงนำตนเองลงสู่ทิศทางที่ลุ่มลึกยิ่งขึ้น ดังนั้นตามทิศทางซึ่งมีเหตุมีผลเป็นเงื่อนไข ซึ่งจะช่วยให้ ณ จุดดังกล่าวมีการเจริญงอกงามเป็นรูปเป็นร่างบนพื้นฐานความจริงได้ ควรเน้นปฏิบัติจากจุดดังกล่าวบนพื้นฐานความคิดตนเองอย่างอิสระ โดยที่ได้รับความเข้าใจร่วมด้วยเมตตาธรรมและให้โอกาสจากผู้ใหญ่ซึ่งอยู่เหนือกว่าด้วยอำนาจและรูปวัตถุ

ทั้งนี้และทั้งนั้น เพื่อหวังผลจากการสัมผัสกับภาวะหลากหลายของสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งปรากฏเปลี่ยนแปลงอยู่ในบรรยากาศสิ่งแวดล้อมของแต่ละคนอย่างอิสระ โดยเฉพาะเน้นความสำคัญลำดับแรกกับความหลากหลายของเพื่อนมนุษย์ โดยที่เข้าใจได้ว่ามนุษย์ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ดังที่ปรัชญาชีวิตซึ่งกล่าวไว้โดยผู้ใหญในอดีตว่า การศึกษาวิเคราะห์ซึ่งหวังไว้ว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาอย่างแท้จริง ควรเริ่มค้นจากรากฐานตนเองซึ่งปรากฏเป็นสังขารมอยู่แล้ว ส่วนจุดเริ่มต้นที่อยู่ภายนอกควรเริ่มจากสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวใกล้ใจที่สุดและสานแนวคิดต่อไปตามเหตุและผลบนฐานการปฏิบัติอย่างจริงจัง ย่อมมีธรรมชาติที่ชำระล้างภาวะยึดติดอยู่ในตัวเอง ทำให้สามารถมุ่งสู่เป้าหมายที่เป็นความจริงได้ในที่สุด

หากวิถีชีวิตแต่ละคนซึ่งเติบโตขึ้นมาขาดการพัฒนาตนเองจากพื้นฐานดังกล่าว ย่อมมีธรรมชาติที่กำหนดแนว-คิดและลักษณะรวมถึงวิถีปฏิบัติมุ่งทิศทางการพิจารณาแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งปรากฏให้เห็นทุกรูปลักษณะไปยังด้าน-ที่เป็นปลายเหตุ แม้ในด้านกรบ้านการเมืองก็จะมองประชาธิปไตยไปยังรัฐสภาและการเลือกตั้งผู้แทน เข้าไปเป็นสมาชิก ถึงกับนำมากล่าวเอาจริงเอาจังครั้งแล้วครั้งเล่าว่า **ถ้ารักประชาธิปไตยจะต้องไปเลือกตั้ง** ส่วนในด้าน-สิ่งแวดล้อมก็มีการนำเอาภาพาเขาล่าเนาไพร อีกทั้งต้นไม้ดอกไม้และสัตว์ป่ามาสะท้อนให้เห็นครั้งแล้วครั้งเล่า อีกทั้งเน้นลงไปปลุกโดยใช้กลุ่มคนซึ่งอยู่ใต้อำนาจ แต่หลักการเกิดการพัฒนาตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานธรรมชาติดกลับอยู่ที่การให้โอกาสจากด้านที่อยู่เหนือกว่า ไม่ว่านำมาใช้กับป่าหรือแม้ชีวิตมนุษย์ดังได้กล่าวแล้ว ทั้งนี้และทั้งนั้นเพื่อใช้แก้ปัญหาซึ่งสืบเนื่องมาจากเหตุที่อยู่ในมนุษย์เองได้ทุก ๆ เรื่อง หากต้องการความสำเร็จอย่างแท้จริงย่อมไม่นำมาอ้างว่าซ้ำเกินไปหรือทำไม่ได้ซึ่งเป็นสิ่งทำลายคุณค่าที่อยู่ในรากฐานตัวเองของผู้อ้างด้วย

ซึ่งจริง ๆ แล้ว หากมนุษย์มีความรักความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ ย่อมสามารถแก้ไขปัญหาก็เกิดจากเพื่อน-มนุษย์ได้ทุกเรื่อง และคำกล่าวที่นำมาอ้างเพื่อมุ่งพัฒนาการเมืองคงจะปรากฏออกมาสู่อีกทิศทางหนึ่งว่า **"ถ้ารักและต้องการประชาธิปไตยก็ควรมีความรักความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์** โดยเฉพาะเน้นความสำคัญสูงสุดในกลุ่มซึ่งยังคอยโอกาสกว่าตนเป็นลำดับแรก ซึ่งสิ่งนี้จะเกิดได้คงต้องมีพื้นฐานคุณสมบัติที่สามารถเข้าใจคนได้ทุกรูปลักษณะความคิดและฐานะความเป็นอยู่บนพื้นฐานสังขารมของความหลากหลาย

อนึ่ง เมื่อกล่าวถึง "การศึกษาวิจัย" หากไม่ตกอยู่ในสภาพที่มุ่งมองปลายเหตุน่าจะเข้าใจได้ว่า **สัญชาต-ญาณอันดีเป็นธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคน มีความรักความสนใจที่จะศึกษาและนำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาความจริงปรากฏอยู่ในรากฐานความรู้สึกลมาแต่เริ่มเกิดอยู่แล้ว**" แต่ถ้าชีวิตต้องตกอยู่ในสภาพถูกรอบงำจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากด้านรูปวัตถุซึ่งมีมนุษย์ด้วยกันเองเป็นเหตุ ก็จะต้องแสดงออกซึ่งแนวโน้มที่มุ่งวิถีทาง

ไปยังด้านซึ่งเป็นพิธีการบนพื้นฐานการจัดการโดยมนุษย์ และมองข้ามด้านที่เป็นธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นฐานจริงเนื่องจากขาดการหยั่งรู้ถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการนำเอารูปแบบจากที่อื่นมายึดคิดไว้จนทำให้รู้สึกว่า "ใครทำอะไรที่ไม่เหมือนคน ไม่ใช่เรื่องถูกต้อง" ดังเช่นที่มักมีการกล่าวกันว่า "ยึดติดอยู่กับรูปแบบจากตำรา หรือสิ่งซึ่งคุณได้มาจากระบบการจัดการศึกษาค้นเคียว" โดยปราศจากความรู้ความเข้าใจถึงด้านที่มีธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ซึ่งเกิดจากธรรมชาติของแต่ละคน อันมีเหตุผลเนื่องมาจากขาดการหยั่งรู้ถึงความจริงซึ่งมีธรรมชาติอยู่ในรากฐานตนเอง อันควรถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด

"จากเหตุผลดังกล่าวเราจึงพบว่า การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม หากมองสู่ภาพรวมและระยะยาว ต้องประสานกับภาวะล้มเหลวมาโดยตลอด"

และโดยเหตุที่สิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานปัญหาของทุก ๆ เรื่อง เมื่อไม่ประสบผลถึงเป้าหมายที่แท้จริงย่อมทำให้ผลจากการศึกษาวิจัยไม่ว่าเรื่องใดซึ่งมีการคิดและนำปฏิบัติโดยคน ถูกกำหนดให้ต้องพบกับหนทางตัน เป็นธรรมชาติ ดังที่ภาษาชาวบ้านมักกล่าวกันว่า "วิจัยแล้วก็เก็บเข้าลิ้นชัก" ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งกว่าเพียงภาพของแผ่นกระดาษที่คนนำไปใส่ลงในลิ้นชักโต๊ะทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมองสู่อีกด้านหนึ่งกลับพบว่า สิ่งแวดล้อมยังคงสะท้อนให้เห็นแนวโน้มที่ตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ

ซึ่งคงไม่ได้หมายถึงเพียงป่าถูกทำลาย พืชและสัตว์ธรรมชาติกำลังจะสูญพันธุ์ น้ำและอากาศกำลังเป็นพิษเสียหายหนักขึ้นทำให้มีการเน้นแก้ไขกันไปทีนั้นเท่านั้น แต่น่าจะหมายถึงภาพของคนซึ่งสะท้อนพฤติกรรมเห็นแก่ตัวรุนแรงยิ่งขึ้นหากไม่ด่วนสรุปจากเพียงการพูดด้วยปาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนวิถีทางซึ่งยิ่งเคียดเคืองเป็นใหญ่ก็ยิ่งนำเอาความเห็นแก่ตัวมาทำลายเด็กซึ่งถือเป็นชีวิตที่มีหน้าที่สืบสานสังคมสู่อนาคต ยิ่งผู้มีอำนาจสูงชันยิ่งเห็นได้ชัด

แม้หวนกลับมาพิจารณากระบวนการจัดการศึกษาและวิจัยบนพื้นฐานซึ่งกำหนดโดยอิทธิพลเงื่อนไขที่อยู่ในรากฐานคนตามยุคสมัย ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างภายในระบบมีแนวโน้มมุ่งทิศทางเคียวและเน้นออกจากตัวเอง เนื่องจากขาดด้านที่เป็นธรรมชาติซึ่งมีเหตุผลกำหนดสมควร ทำให้โครงสร้างการศึกษาวิจัยต้องขาดการตรวจสอบที่ควรจะมี กระแสเป็นวัฏจักรผสมกลมกลืนกันอยู่ภายใต้มาแต่เริ่มแรก เพื่อใช้เป็นฐานการคิดและวางแผน อีกทั้งควบคุมวิถีทางในการนำปฏิบัติให้มุ่งสู่เป้าหมายได้อย่างถูกต้อง

ทำให้กระบวนการและระบบการศึกษาวิจัยปรับเปลี่ยนทิศทางที่ควรมุ่งบรรลุผล มาเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับใช้แสวงหาชื่อเสียงและอามิสจากด้านบน ให้สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจนนยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

อายุผู้เขียนเรื่องนี้แม้จะผ่านพ้นมา 73 ปีซึ่งเป็นเพียงช่วงชีวิตหนึ่งที่มีโอกาสมองเห็นและสัมผัสกับวิถีการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ก็รู้สึกว่ายาวนานพอที่จะมีโอกาสสัมผัสกับช่วงของการเปลี่ยนแปลงซึ่งรวดเร็วยิ่งช่วยให้เห็นได้ชัด โดยที่ขณะนั้นยังจำได้ดีถึงคำปรารภจากประสบการณ์ชีวิตบางคนในแวดวงวิชาการด้านการจัดการซึ่งกลับจากการไปศึกษาเล่าเรียนจากสถาบันอุดมศึกษาของต่างถิ่นที่ "ฝรั่งเขามีการเรียนการสอนเรื่องสิ่งแวดล้อมกันมานานแล้ว แต่คนไทยเพิ่งจะมาเริ่มต้น"

ยิ่งไปกว่านั้น จากรากฐานการศึกษาของไทยซึ่งตกอยู่ในสภาวะยึดติดด้านที่เป็นรูปวัตถุอย่างลึกซึ้งมาช้านานแล้ว เมื่อเริ่มการเรียนการสอนในสาขาวิชาอื่น จึงนำไปผูกติดไว้บนพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้วยข้ออ้างต่าง ๆ นานา แทนที่จะสามารถเปิดรากฐานกว้างอย่างอิสระ ทั้ง ๆ ที่สิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งซึ่งมีเงื่อนไขอยู่ในรากฐานชีวิตของทุกคนอย่างปราศจากการเลือกรูปลักษณะและฐานะทั้งในด้านคนและสาขาวิชาความรู้

หัวใจสำคัญที่สุดของระบบตรวจสอบเพื่อให้เกิดสมดุลอย่างสอดคล้องกันกับพื้นฐานธรรมชาติ น่าจะได้แก่ระบบซึ่งอยู่ในรากฐานทุกคนผู้ซึ่งชีวิตมีส่วนเกี่ยวข้อง และในทันทีใครขออนุญาตเน้นไปที่รากฐานแต่ละคนผู้ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและงานค้นคว้าวิจัยในทุกสาขาวิชา อีกทั้งมีหน้าที่รับผิดชอบเชื่อมโยงถึงชาวบ้าน

ทั่วไปอย่างปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง ซึ่งพึงต้อง ให้ความสำคัญแก่การสำรวจตนเองอย่างต่อเนื่อง หากปฏิบัติได้อย่างจริงจังโดยไม่ท้อวันไหนท้อคืออธิษฐานมิใช่ว่ารูปแบบไหน และไม่นำจิตใจไปคิดข้ามชั้นตอนว่าตนจะได้อะไรเป็นสิ่งตอบแทน แม้มองว่าสังคมจะต้องได้รับผลเมื่อนั้นเมื่อโน้น สิ่งซึ่งพึงได้รับย่อมเป็นของจริงอีกทั้งมีคุณค่าอย่างล้ำลึกและหาไม่ได้จากที่ไหนทั้งสิ้น .